

4. Досвід розвитку економік подібного типу в умовах глобалізації. Глобалізаційні процеси по-різному впливають і мають істотні особливості в розвитку передових індустріальних країн і країн, що розвиваються. Будуть істотно відрізнятися і наслідки від її участі у глобалізаційних процесах.

5. Наскільки глибоко поєднуються процеси економічної і політичної глобалізації. Втрата будь-якою країною суверенітету можлива за умови, коли разом з економічним союзом, створюється політичний, коли втрачається національна ідентичність певної країни. Держава повинна встановити прийнятний (або допустимий) рівень глобалізації, який забезпечить власний успішний економічний розвиток і підвищення рівня життя населення країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барлыбаев Х. А. Общая теория глобализации и устойчивого развития / Х. А. Барлыбаев. – М. : Издательство Государственной Думы, 2003. – 335 с.
2. Бачурин А. Интеграция экономик и создание общего рынка – веление времени / А. Бачурин. // Экономист. – 2007. – № 7. – С. 43–51.
3. Лукашевич В. М. Глоба листика : учеб. пособие / В. М. Лукашевич. – Л. : Новый світ – 2000, 2004. – 392 с.
4. Мартин Г. П. Западня глобалізації: атака на процветание и демократию / Г. П. Мартин, Х. Шуманн ; пер. с нем. Г. Р. Контарева. – М. : Изд. дом «Альпина», 2001. – 335 с.
5. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н. В. Стукало. – Д. : Інновація, 2006. – 248 с.
6. Фейгин Г. Ф. Национальные экономики в эпоху глобализации: перспективы России / Г. Ф. Фейгин. – СПб. : Изд-во СПб ГУП, 2008. – 200 с.
7. Філіпенко А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації : навч. посіб. / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2000. – 174 с.

УДК 377.765

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНУ

М. Ф. Гончаренко

Зміна пріоритетів при виборі чинників економічного зростання регіонів, обумовлена процесами інтегрування національних економік в світову систему господарства, спонукає до переосмислення деяких теоретичних і методологічних положень формування моделей, стратегій і механізмів інноваційного розвитку регіональних господарських систем і систем різного рівня управління.

Вагомий внесок у теорію економічного зростання на основі факторів інноваційного розвитку, висвітлення регіональних аспектів, оцінки рівня диференціації соціально-економічного розвитку внесли: Л. І. Абалкін, О. І. Амоша, І. К. Бистряков, П. П. Борщевський, М. Г. Бутко, А. Д. Вікторов, А. С. Галь-

чинський, В. М. Геєць, В. В. Глухов, Н. П. Гончарова, С. І. Дорогунцов, М. С. Данько, В. П. Дубіщев, Г. І. Калитич, Т. М. Качала, Г. С. Кільдишев, В. О. Онищенко, Б. Я. Панасюк, Т. О. Панфілова, В. П. Семиноженко, В. П. Соловійов, Д. М. Стеченко, А. І. Сухоруків, М. І. Фашевський, Л. Г. Чернюк, В. І. Чижова, Ю. В. Яковець та ін.

Формування моделі економічного зростання регіону базується на наявності тісного причинно-наслідкового зв'язку між вкладеннями держави в соціальну сферу (наука, освіта, охорона здоров'я) і темпами економічного зростання, що доведене світовою практикою господарювання (рис. 1).

ВВП у 2002, 2010 рр. (Європейський Союз = 100)

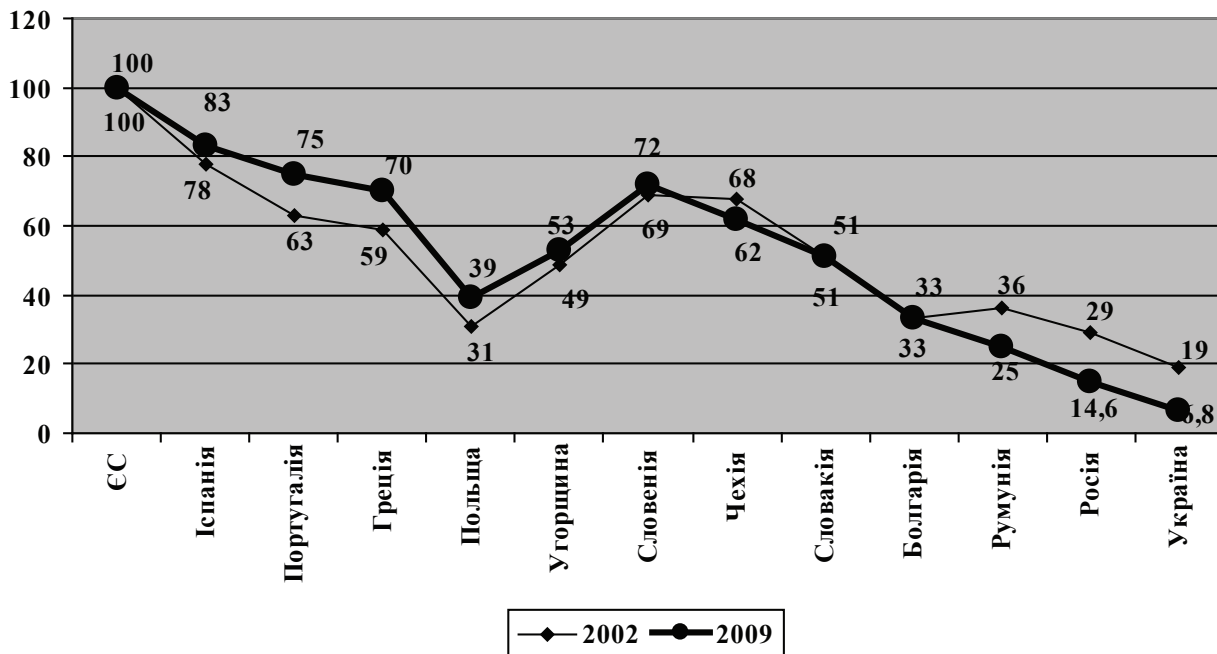

Рис. 1. Співвідношення витрат на соціальну сферу й економічне зростання

Порівняння темпів економічного зростання ВВП у питомій вазі витрат держави в соціальну сферу до обсягу ВВП дозволяє зробити такі висновки по країнах ЄС:

- збільшення частки державних витрат на соціальну сферу до 45–50 % (Польща, Угорщина, Словенія) спричиняє різке збільшення економічного зростання ВВП;
- зниження частки державних витрат на соціальну сферу до 25–35 % ВВП (Болгарія, Румунія, Росія) спричиняє зниження економічного зростання ВВП (Росія – 24,4 % державних витрат на соціальну сферу).

В той же час виявлена і зворотна залежність – зниження динаміки та збільшення рівня диференціації доходів населення (кількісні показники якості життя) до певних меж призводять до зниження темпів економічного зростання ВВП.

Дослідження моделей і методів прогнозування економічного зростання регіону дозволило виявити такі взаємозв'язки макроекономічних показників з кількісними та якісними показниками якості життя населення.

1. Наявність тісного взаємозв'язку макроекономічних показників регіону з політикою прибутковості та зайнятості населення.

2. Наявність тісного взаємозв'язку макроекономічних показників з демографічною політикою регіону.

Під час визначення моделей економічного зростання і формування регіональної політики розвитку соціальної сфери, на нашу думку, необхідно враховувати причинно-наслідкові зв'язки між економічним зростанням і показниками якості життя населення.

Дослідження, проведені для Черкаського регіону, спрямовані на встановлення взаємозв'язків між макроекономічними показниками і показниками рівня життя населення, передбачали досягнення таких цілей [6, с. 33]:

- оцінку величини чинників, що забезпечують подвоєння темпів економічного зростання ВВП;
- оцінку зміни показників рівня життя населення в умовах подвоєння економічного зростання ВВП.

Формування моделі економічного зростання ВВП для Черкаського регіону зроблене на основі такої виробничої функції:

$$\text{ВРП} = f_1(I_{\text{ок}}; I_{\text{л}}; I_{\text{НДР}}), \quad (1)$$

де ВРП – валовий регіональний продукт;

$I_{\text{ок}}$ – інвестиції в основний капітал;

$I_{\text{л}}$ – інвестиції в людський капітал;

$I_{\text{НДР}}$ – інвестиції в НДР. У свою чергу, інвестиції в людський капітал.

$$I_{\text{л}} = f_2(D_{\text{н}} \cdot Ч), \quad (2)$$

де $Ч$ – чисельність зайнятого населення;

$D_{\text{н}}$ – доходи населення.

На чисельність зайнятого населення впливають чисельність економічно активного та працездатного населення, безробітні, тривалість життя. На доходи населення впливають такі чинники: кошти, що витрачаються на

якість життя самою людиною (структура споживання); вкладення регіону в якість життя населення (структура витрат).

Враховуючи незначні вкладення Черкаського регіону в науку (менше 1 % ВРП), під час побудови виробничої функції ці дані надалі не враховувалися.

На основі виконаних розрахунків модель взаємозв'язку ВРП і чинників економічного зростання регіону має такий вигляд:

$$\text{ВРП} = 35,89 \cdot I_{\text{л}}^{0,22} \cdot I_{\text{ок}}^{0,61}, \quad (3)$$

що дозволяє зробити наступний висновок: за середньорічного приросту $I_{\text{л}}$ на 3 % (max) і середньорічного приросту $I_{\text{ок}}$ на 13 % подвоєння ВРП до 2013 р. можливо забезпечити в співвідношенні $I_{\text{ок}} = 160,8\%$ і $I_{\text{л}} = 61,4\%$ (рис. 2).

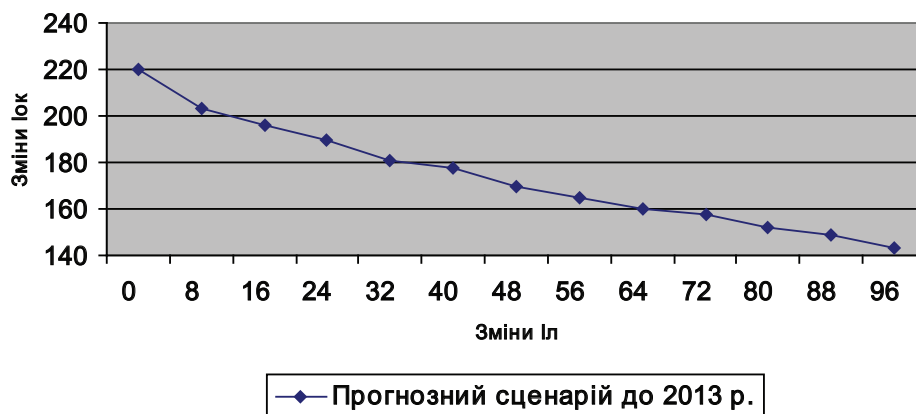

Рис. 2. Співвідношення чинників за умови подвоєння економічного зростання ВРП

Сценарії рівномірного зростання ВРП і чинників його зростання передбачають, що для подвоєння ВРП до 2013 р. необхідно за-

безпечити щорічний приріст ВРП на 7,2 % в умовах зростання $I_{\text{л}}$ на 5,1 % і $I_{\text{ок}}$ на 10,1 % (рис. 3).

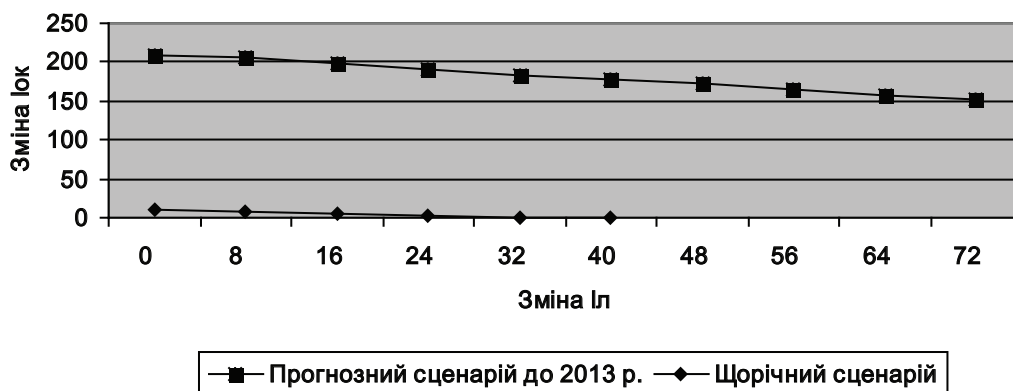

Рис. 3. Сценарії рівномірного економічного зростання ВРП

Враховуючи, що інвестиції у людський капітал залежать від значення показників Ч – чисельності зайнятих і Д – доходів населення, модель взаємозв’язків має такий вигляд:

$$I_{\text{л}} = 0,19 \cdot D^{0,44} \cdot \text{Ч}^{1,66}. \quad (4)$$

На основі середньорічного приросту чисельності зайнятих в економіці регіону 1 % (max = 2 %) і середньорічного приросту доходів 6 %, збільшення $I_{\text{л}}$ на 64,1 % до 2013 р. можливе на основі такого співвідношення чинників (рис. 4): Ч = 10,5 %; Д = 110 %.

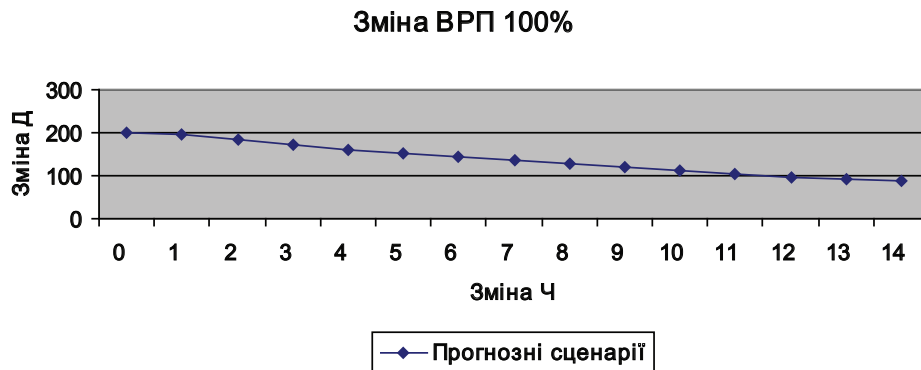

Рис. 4. Співвідношення чинників зростання індексу людського потенціалу $I_{\text{л}}$

При цьому збільшення $I_{\text{л}}$ на 64,1 % до 2013 р. можна досягти за рахунок різних варіантів співвідношення чинників Д і Ч. Під час розробки сценарію рівномірного економічного зростання ВРП за рахунок рівномірного зростання $I_{\text{л}}$, щорічні прирости чинників становлять Д = 5,5 %; Ч = 1 % (рис. 5).

Враховуючи, що в умовах тенденції зниження демографічного зростання для регі-

ону обмежуючим чинником виступатиме Ч – численність зайнятого населення, економічне зростання регіону можливе лише на основі інноваційного потенціалу (інвестицій в науку і людський капітал: освіта, охорона здоров’я) і інвестиційного потенціалу (інвестицій в основний капітал – технології виробництва).

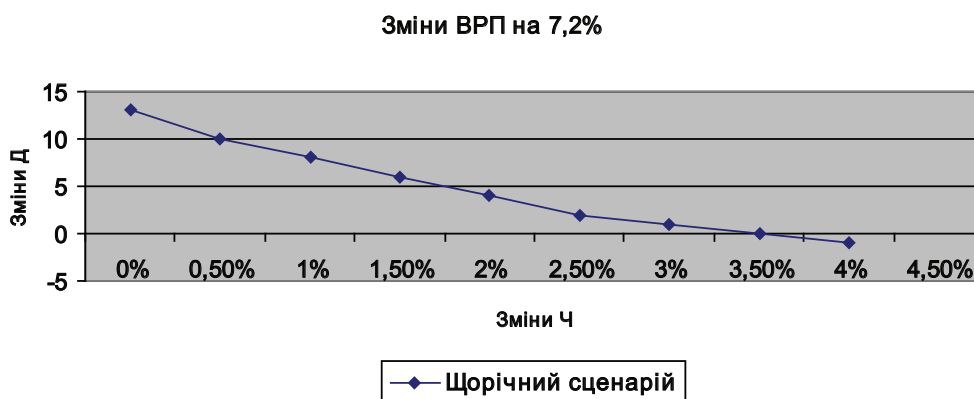

Рис. 5. Сценарії рівномірного зростання індексу людського потенціалу $I_{\text{л}}$

Подальші модифікації взаємозв’язків чинників, що впливають на економічне зростання ВРП, дозволяють визначити необхідні середньорічні темпи зростання окремих показників якості життя населення.

Модель взаємозв’язку макроекономічних показників регіону і складових рівня життя має наступний вигляд:

$$K_{\text{ж}} = \cup \Pi_i (i=1,8), \quad (5)$$

де $K_{ж}$ – узагальнений показник рівня життя населення території;

Π_i – агреговані показники якості життя (наприклад, показник добробуту, охорони здоров'я і т. п.)

$$\Pi_i = \cup P_{ij} (j=1, k_i), \quad (6)$$

де P_{ij} – індивідуальний показник рівня життя в окремому блоці (наприклад, показники «рівень задоволення доходами», «рівень зайнятості населення» і «рівень безробіття» в блоці «Добробут» і т. п.);

$$ВРП^t = f_i(K_{зн}^t, K_{рт}^t \cup P_{ij}^t, ВРП_i^{t-1}) \forall i=1,8, \quad (7)$$

де $K_{зн}^t$ – кількість зайнятих в економіці у період t , чол.;

$K_{рт}^t$ – продуктивність праці (вироблення) в період t , тис. руб.;

P_{ij}^t – значення індивідуального показника рівня життя в окремому блоці в період t ;

$ВРП_i^{t-1}$ – витрати з ВРП на підтримку окремого показника (i) рівня життя в попередній період $t-1$.

Рівняння (7) встановлює взаємозв'язок між ВРП у період t і показниками рівня життя по кожній складовій, а також величиною витрат з ВРП на підтримку даної складової якості життя в період $t-1$.

Моделі економічного зростання регіону дають можливість визначити:

- ступінь детермінованої (R^2) моделі, яка показує вклад кожної складової рівня життя в рівень ВРП;
- показники еластичності (eP_{ij}) між величиною ВРП і окремим показником рівня життя населення, які дозволяють прогнозувати передбачувані зміни.

Завершальним етапом розробки моделі економічного зростання є побудова регіональної карти рівня життя, тобто диференціації територій регіону за станом рівня життя.

Розподіл узагальнених показників рівня життя дозволяє виділити ряд стандартних положень для територій регіону: території-лідери з максимальними значеннями показників

рівня життя; території-аутсайтери, що займають низькі позиції, і території, що займають проміжні позиції. Для такого поділу необхідно встановити граничні значення показників рівня життя, які визначають приналежність території до тієї або іншої групи. Ці кордони є абсолютними значеннями $K_{ж}$, що формуються на основі оцінки рівня життя населення за періодами часу.

Під час визначення граничних значень показників рівня життя необхідно враховувати чинники, які, з одного боку, відображали б особливості території регіону, з іншого – дозволяли б створити єдину схему розподілу територій регіону на групи.

Варіанти реального розподілу показників рівня життя між територіями показують наявність тенденції кривої розподілу, у співвідношенні до нормального закону. Причому особливістю даного розподілу є наявність істотної асиметрії, коли більша кількість показників рівня життя концентрується довкола деякого середнього значення. На практиці абсолютна більшість випадків характеризується зрушенням нормальної кривої вліво відносно осі симетрії (позитивний коефіцієнт асиметрії). Причому територій, що мають показники рівня життя менше за середнє значення, більше ніж територій, що мають показники більше за середнє значення.

Схема визначення меж груп така:

- розраховується середнє арифметичне значення показників якості життя;
- вся сукупність територій регіону, який розглядається, ділиться на два сектори, для яких значення показників якості життя мають значення більше або менше за середнє;
- у кожному з секторів розраховуються середньоквадратичні відхилення, які спільно з мінімальним і максимальним значеннями визначають кордони представлених груп.

Схема віднесення територій до груп має такий вигляд: якщо $D_i \in [K_{cp} + 3\sigma_2; K_{max}]$, то $^3 \in$ – I групі – території-лідери ринку;

$[K_{cp}; K_{cs} + 3\sigma_2]$ – II групі – території з сильною конкурентною позицією;

$[K_{cp} - 3\sigma_2; K_{c3}]$ – III групі – території із слабкою конкурентною позицією;

$[K_{min}; K_{cp} - 3\sigma_2]$ – IV групі – території-аутсайдери регіону.

Середнє арифметичне, мінімальне і максимальне значення показників рівня життя визначаються для всієї сукупності територій (КСР):

$$K_{min} = \min(K_i); K_{max} = \max(K_i), I = 1, n. \quad (8)$$

Середньоквадратичні відхилення показників рівня життя територій ($\sigma_1(\sigma_2)$), для яких $K_i \geq (<)K_{cp}$, розраховуються у відповідних секторах:

$$\sigma_1 = \sqrt{(1/k_1) \cdot \sum (K_s - K_{cp1})^2},$$

де $s = 1, 2, \dots, k_1$ (9)

$$\sigma_2 = \sqrt{(1/k_2) \cdot \sum (K_i - K_{cp2})^2},$$

де $t = 1, 2, \dots, n - k_1$, (10)

де $k_1(n - k_1)$ – кількість територій, для яких $K_s < K_{cp}$, ($K_i \geq K_{cp}$);

$K_s (K_i)$ – показники якості життя територій, для яких $K_i < K_{cp}$, ($K_i \geq K_{cp}$);

$K_{cp1} (K_{cp2})$ – середнє арифметичне значення показників рівня життя, для яких $K_s < K_{cp}$, ($K_i \geq K_{cp}$).

За всієї важливості показників рівня життя необхідно пам'ятати, що це статична оцінка для конкретного моменту часу. Оскільки ситуація в регіоні досить мобільна, необхідно знати тенденцію зміни даного показника і пов'язану з нею зміну конкурентної позиції території. Дану тенденцію можна оцінити за допомогою темпу приросту показників рівня життя, який розраховується за формулою:

$$T_i = \frac{1}{m} \cdot \frac{K_i^t - K_i^{t0}}{K_i^{t0}} \cdot 100\%, \quad (11)$$

де T_i – темп приросту показника рівня життя і-го регіону, %;

$K_i^t (K_i^{t0})$ – показники рівня життя і-го регіону в період часу $t (t_0)$, %;

m – кількість років в періоді, що розглядається.

Для оцінки ступеня зміни конкурентної позиції, що характеризується показником рівня життя, доцільно виділити типові стани територій. Аналогічно попереднім міркуванням і з урахуванням того, що щільність розподілу T_i прагне до нормального закону, можна виділити чотири класифікаційні групи:

$D_i \in [K_{cp} + 3\sigma_2; K_{max}]$, то $i \in$ – I групі – території-лідери ринку;

$[K_{cp}; K_{c3} + 3\sigma_2]$ – II групі – території з сильною конкурентною позицією;

$[K_{cp} - 3\sigma_2; K_{c3}]$ – III групі – території із слабкою конкурентною позицією;

$[K_{min}; K_{cp} - 3\sigma_2]$ – IV групі – території-аутсайдери регіону.

Якщо $T_i \in [T_{cp} + 3\sigma_2; T_{max}]$, то $i \in$ – I групі – території з рівнем життя, який швидко покращується;

$[T_{cp}; T_{cp} + 3\sigma_2]$ – II групі – території з рівнем життя, що покращується;

$[T_{cp} - 3\sigma_2; T_{cp}]$ – III групі – території з рівнем життя, що погіршується;

$[T_{min}; T_{cp} - 3\sigma_2]$ – IV групі – території з рівнем життя, що швидко погіршується,

де T_{cp} , T_{min} , T_{max} – середній, мінімальний і максимальний темпи приросту показника рівня життя, визначаються у всіх значеннях T_i .

Середньоквадратичне відхилення $\sigma (T_i$ від $T_{cp})$ розраховується за стандартною формулою.

Як бачимо з пропонованої схеми класифікації, окрім абсолютної величини T_i , вирішальне значення має знак даного показника. Від'ємні значення T_i свідчать про наявність тенденції зменшення показника рівня життя в районі, позитивні – його зростання, тобто констатують погіршення або поліпшення конкурентної позиції території. Чим більший інтервал часу

прийнятий для розгляду, тим дані тенденції стабільніші.

В умовах рівності ринкових часток для ранжирування територій можна скористатися рівнем стабільності їх показника рівня життя, який оцінюється через міграційний баланс або частку постійного населення. Ці характеристики описують ступінь мобільності населення території. Для територій з високою якістю життя, як правило, міграційна мобільність невелика і значною є частка постійного населення.

Оцінка статусу території дозволяє вирішити ряд взаємопов'язаних завдань (рис. 6, табл.):

- визначити особливості розвитку соціально-економічної ситуації; встановити ступінь домінування території в регіоні щодо забезпечення якості життя населення;
- використовувати отриману інформацію для формування програм соціально-економічного розвитку.

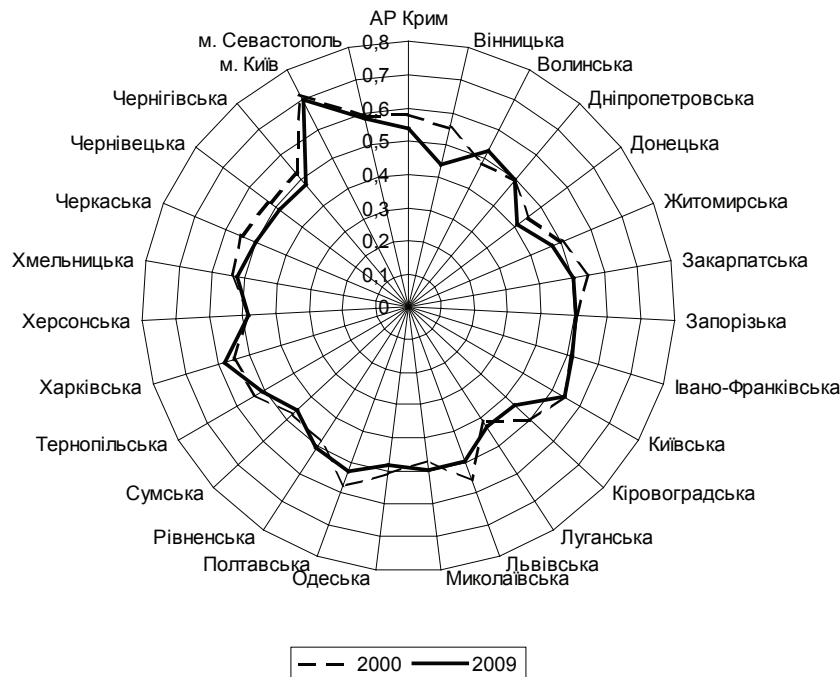

Рис. 6. Порівняння показника індексу людського розвитку по регіонах України за 2000 та 2009 рр.

Таблиця

Диференціація регіонів України за рівнем життя за 2009 р.

Території			
аутсайтери ринку	із слабкою конкурентною позицією	з сильною конкурентною позицією	лідери ринку
Вінницька	Житомирська	Закарпатська	Харківська
Кіровоградська	Львівська	Волинська	м. Київ
Луганська	Херсонська	Івано-Франківська	м. Севастополь
Донецька	Миколаївська	Полтавська	
	Одеська	Рівненська	
	Чернівецька	Хмельницька	
	Черкаська	Київська	
	Сумська	Тернопільська	
		Запорізька	
		АР Крим	
		Дніпропетровська	

Структурні зміни свідчать про посилення рівня відмінностей між окремими територіями країни із забезпечення рівня життя, тобто про різку диференціацію умов життя населення на різних територіях нашої країни.

У зв'язку з тим, що ситуація в країні досить мобільна, необхідно знати тенденцію зміни даного показника і пов'язану з нею зміну конкурентної позиції території. Дана тенденція оцінюється за допомогою темпів приросту показників рівня життя.

Дослідження механізмів і моделей економічного зростання дозволило зробити висновки про необхідність:

- розмежування чинників економічного зростання на чинники, що дозволяють формувати необхідний потенціал регіональних ресурсів, забезпечують межове значення рівня конкурентоспроможності регіону (наявні виробничі сили) і нарощувати потенціал регіональних ресурсів з швидкістю, що забезпечує економічне зростання ВРП і рівня життя населення регіону на рівні світових значень (нарощування ринкових сил);

- формування моделей економічного зростання регіону на основі встановлення ступеня взаємозв'язку і взаємовпливу між вкладеннями держави (регіону) в соціальну сферу (наука, освіта, охорона здоров'я) і збільшенням

темпів зростання основних макроекономічних показників (ВРП і показників рівня життя населення). Основними змінними моделі повинні бути: інвестиції в основний капітал; інвестиції в людський потенціал; інвестиції в науку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верланов Ю. Регіональна динаміка, нерівномірність та економічне зростання / Ю. Верланов, К. Нетудихата // Наукові праці : збірник. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – Т. 9. – С. 18–26. – (Серія «Економічні науки»).
2. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / М. В. Гаман. – К. : Вікторія, 2004. – 311 с.
3. Нетудихата К. Інноваційна складова регіонального розвитку / К. Нетудихата // Наукові праці. – 2002. – Вип. 5. – Т. 18. – С. 106–119. – (Серія «Економічні науки»).
4. Регіональний людський розвиток : статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – 42 с.
5. Соціальні індикатори рівня життя населення : статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – 220 с.
6. Економіка та організація інноваційної діяльності : навч. посіб. / Цигилик І. І., Кропильницька С. О., Мозіль О. І., Ткачук І. Г. – К. : ЦУЛ, 2004. – 230 с.

УДК 33.067:334.73(477)

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КООПЕРАТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ

Ю. С. Радченко

Внаслідок розгортання економічної кризи 2008 р. на ринках кооперативних фінансових установ (КФУ) у багатьох країнах світу спостерігалась переважно позитивна динаміка основних показників їх діяльності. На ринку кооперативного кредитування України, навпаки, з 2009 р., спостерігалось значне падіння основних показників діяльності кредитних спілок. Відмічалось зменшення обсягів капіта-

лу, скорочення кількості членів, що призвело до зменшення обсягів заощаджень на рахунках кредитних спілок і обсягів кредитування (КС). Однією з причин такої реакції ринку кооперативного кредитування на фінансову кризу є проблеми регулювання даного ринку.

Питанням розвитку та аналізу регулювання ринку кооперативного кредитування були присвячені праці таких науковців, як В. В. Гонча-